

УДК 336.1:331.5

Юлія Смаковська

Yuliya Smakovskaya

**КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО
НАВЧАННЯ НЕЗАЙНЯТОГО НАСЕЛЕННЯ****EVALUATION CRITERIA OF PROFESSIONAL TRAINING
EFFICACY OF UNOCCUPIED POPULATION**

У статті виділено критерії комплексної оцінки ефективності програм професійного навчання, що пропонуються державною службою зайнятості, та визначено основні фактори, що впливають на ефективність професійного навчання безробітних в сучасних соціально-економічних умовах.

Ключові слова: ефективність, активні програми на ринку праці, професійне навчання безробітних, служба зайнятості.

The article deals with the criteria of complex evaluation of efficacy of programs for professional training offered by the state employment service and basic factors influencing the quality of training of the unemployed in the present-day social and economic conditions.

Key words: efficiency, active programs on the labour market, professional training of the unemployed, labour service.

Постановка проблеми. Розбудова в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки можлива не лише за умови створення сучасної матеріально-технічної бази, упровадження високопродуктивних технологій, а й за наявності висококваліфікованого трудового потенціалу, що за своєю структурою та професійним складом спроможний задовольнити потреби виробництва.

Реалізація програм професійного навчання безробітних дозволяє не тільки збалансувати інтереси роботодавців і працівників, а й зберегти наявні трудові ресурси на основі підвищення їх професійної та соціальної мобільності, недопущення посилення процесів соціального розшарування та диференціації суспільства на дуже бідних і дуже багатих, що тягне маргіналізацію суспільства та веде його до соціальної нестабільності.

Програми професійного навчання, що пропонуються державною службою зайнятості України, лише частково досягають своєї основної мети, оскільки не гарантують повернення економічно активного населення до продуктивної зайнятості. Проте реалізація таких програм на ринку праці потребує значних витрат. Динаміка показників, які характеризують ефективність використання коштів, є нестійкою та не завжди адекватною вкладеним ресурсам. У той же час як у теоретичних розробках, так і на практиці немає узгодженості у методичних підходах щодо вибору показників оцінювання ефективності реалізації програм професійного навчання та технології їх розрахунку.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Проблеми оцінки ефективності реалізації активних програм на ринку праці, перш за все, програм професійного навчання незайнятого населення досліджували такі вчені-економісти: С. І. Бандур, Д. П. Богиня, В. С. Васильченко, Т. В. Вонберг, О. А. Грішнова, Т. А. Заяць, Е. М. Лібанова, Л. С. Лісогор, В. А. Савченко, І. М. Терюханова та інші. Заслужують на увагу праці зарубіжних вчених: В. А. Барта, Ф. Батлера, Дж. Бейкера, Х. Блума, І. Зеленової, Кабаліної, Р. Колосової, О. Конюхова, Т. Малевої, П. Н. Новікова, Д. Прайса, Ф.Т. Прокопова, С. Смірнова, Ф. Туя, Д. Фритвелла, Е. Хансен, В. Шеметова, С. Шмідта.

Названі вчені досліджували питання оцінки ефективності реалізації різних активних програм на ринку праці. Разом з тим різноманітність авторських підходів, їхня неоднозначність, а іноді й суперечливість потребують переосмислення, а можливо, і синтезування положень з різних предметних галузей з метою уточнення наявної теоретико-методологічної бази дослідження ефективності професійного навчання незайнятого населення. Відсутність цілісних системних досліджень щодо оцінки соціально-економічної ефективності реалізації програм професійного навчання, а також потреба в дієвому механізмі забезпечення

такого оцінювання, актуалізує необхідність дослідження цієї проблематики та розробки науково обґрунтованих рекомендацій.

Постановка завдання. Перехід України на інноваційну модель розвитку зумовлює трансформацію структури зайнятості трудового потенціалу, зокрема, формування інтелектуального капіталу, висококваліфікованих спеціалістів, здатних забезпечити генерування та ефективне використання науково-технічних інновацій. У зв'язку з цим різко зростає значущість інститутів професійного навчання та перенавчання працівників, які покликані сприяти підвищенню якості робочої сили та рівня її конкурентоспроможності як об'єктивної основи ефективного функціонування економіки.

Актуальність питання зумовлена також важливістю вирішення протиріч: між вимогами конкурсного відбору державних і недержавних закладів освіти для підготовки фахівців і відсутністю єдиних методичних підходів щодо оцінки ефективності їх функціонування; між необхідністю моніторингу системи професійного навчання безробітних громадян і відсутністю загальноприйнятих підходів до його реалізації; між різноманіттям змісту, форм, методів організації професійного навчання різних категорій громадян і необхідністю єдиних вимог до їх підготовки з урахуванням потреби у фахівцях на ринку праці.

Як у теоретичних розробках, так і на практиці немає узгодженості у методичних підходах щодо вибору показників оцінювання ефективності реалізації програм професійного навчання безробітних та технології їх розрахунку. З огляду на це особливої значущості набувають теоретичні, методологічні та методичні розробки щодо забезпечення такого оцінювання.

Метою даного дослідження є:

– обґрунтування необхідності, а також виокремлення критеріїв комплексної оцінки ефективності програм професійного навчання, що пропонуються державною службою зайнятості;

– визначення основних факторів, що впливають на ефективність професійного навчання безробітних в сучасних соціально-економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдання державної економічної стратегії визначаються особливостями соціально-економічної системи і є набором довгострокових цілей економічної політики, прийнятних для економічних суб'єктів різного рівня. У сучасній ринковій економіці до таких цілей належать забезпечення стійкого збалансованого економічного зростання, високої зайнятості, ефективної структури виробничого потенціалу, справедливого розподілу доходів, стабільності грошової системи, зовнішньоекономічної рівноваги.

Нині розвиток системи професійного навчання незайнятих громадян розглядається як найважливіший напрям державної активної політики зайнятості, що сприяє підвищенню трудового потенціалу населення, формуванню раціональної структури зайнятості, відтворенню робочої сили необхідної кваліфікації, поєднанню особистих інтересів громадян та потреб ринку праці. За статистичними даними, в промислово розвинених країнах в програмах професійного навчання безробітних щорічно бере участь приблизно один відсоток робочої сили, а витрати на фінансування цих програм становлять від 32% до 77% від сумарних витрат на активні програми сприяння зайнятості [15]. В Україні професійне навчання безробітних у системі державної служби зайнятості теж є найбільш масштабною й дорогою програмою державної активної політики на ринку праці як за кількістю її учасників, так і за обсягами фінансування: протягом 2009–2012 рр. професійним навчанням було охоплено 797 тис. осіб (рис. 1) [5], витрати на реалізацію програм професійного навчання відповідно до бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття на 2013 рік були заплановані у сумі 340039,3 тис. грн. [8]. За даними Міністерства соціальної політики рівень працевлаштування після закінчення профнавчання показує стійку динаміку до зростання: так, 2013 року 88,8% осіб, що проходили професійне навчання за направленням службі занятості, знайшли роботу, що на 5,3% більше за аналогічний показник 2012 року [11].

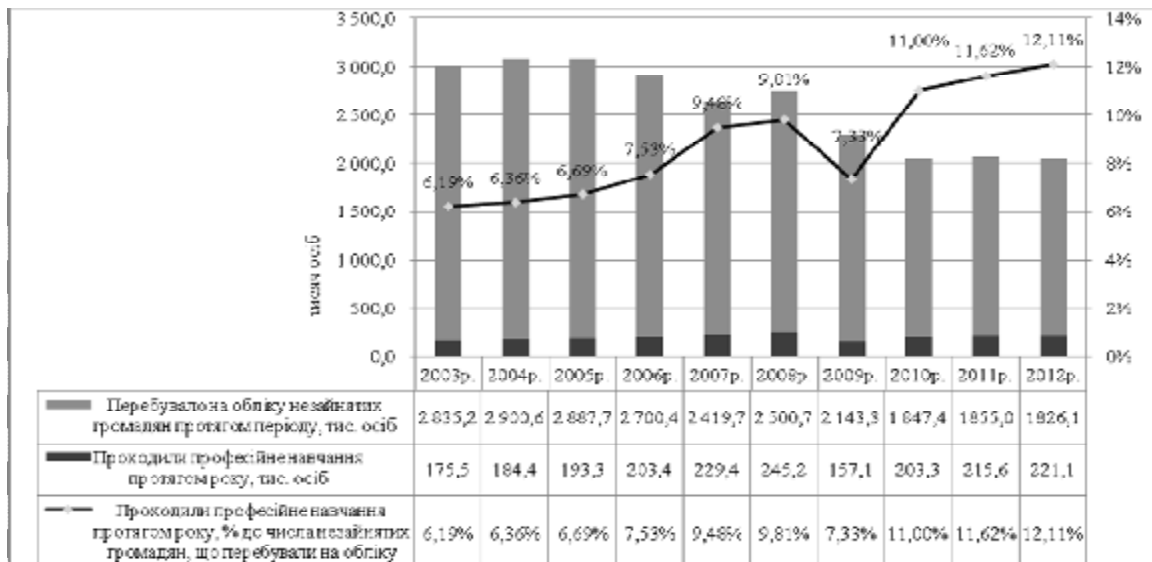


Рис. 1. Рівень охоплення професійним навчанням незайнятих громадян протягом 2003- 2012 рр.

Ефективність реалізації будь-якого проекту можна визначити як багатоаспектну оцінку ефекту (від лат. effectus – дія, результат) діяльності певного суб'єкту за системою критеріїв.

У загальному випадку при оцінці ефективності виділяють якісні і кількісні підходи, застосування яких має певні переваги та недоліки (рис. 2).

Існує багато публікацій, присвячених порівнянню якісних і кількісних методів, проте точність оцінки програм зростає при комбінуванні цих двох підходів, що дозволяє врахувати інтереси всіх учасників, отримати і кількісну оцінку реалізації проекту, і з'ясувати чинники, що призводять до певних результатів.

Результат реалізації програм професійного навчання незайнятого населення вимірюється соціально-економічним ефектом або для суспільства в цілому, або для конкретного безробітного, який отримав можливість повернутися до повноцінної трудової діяльності. Економічний ефект, як правило, розглядається з точки зору раціональності витрачання фінансових ресурсів, що виділяються державній службі зайнятості на професійне навчання, а соціальний – впливу професійного навчання на працевлаштування громадян, що його пройшли. На державному рівні соціальний ефект характеризується реалізацією двох важливих функцій державної служби зайнятості: скорочення числа безробітних і зміни структури пропозиції робочої сили відповідно до потреб ринку праці. Враховуючи, що в результатах реалізації програм професійного навчання безробітних також зацікавлені роботодавці та постачальники освітніх послуг, доцільно під час визначення ефективності професійного навчання враховувати також і їхні інтереси.

Проведення оцінки ефективності за повним комплексом показників, на які впливає програма професійного навчання, може виявитися дуже складним, дорогим і трудомістким заходом. Тому для дослідження ефективності, як правило, вибирають лише деякі, найбільш значущі показники оцінки. Вибір методу оцінки ефективності, таким чином, визначається цілями програми професійного навчання, системою показників, за якими оцінюються результати, вартістю та терміновістю отримання результатів.

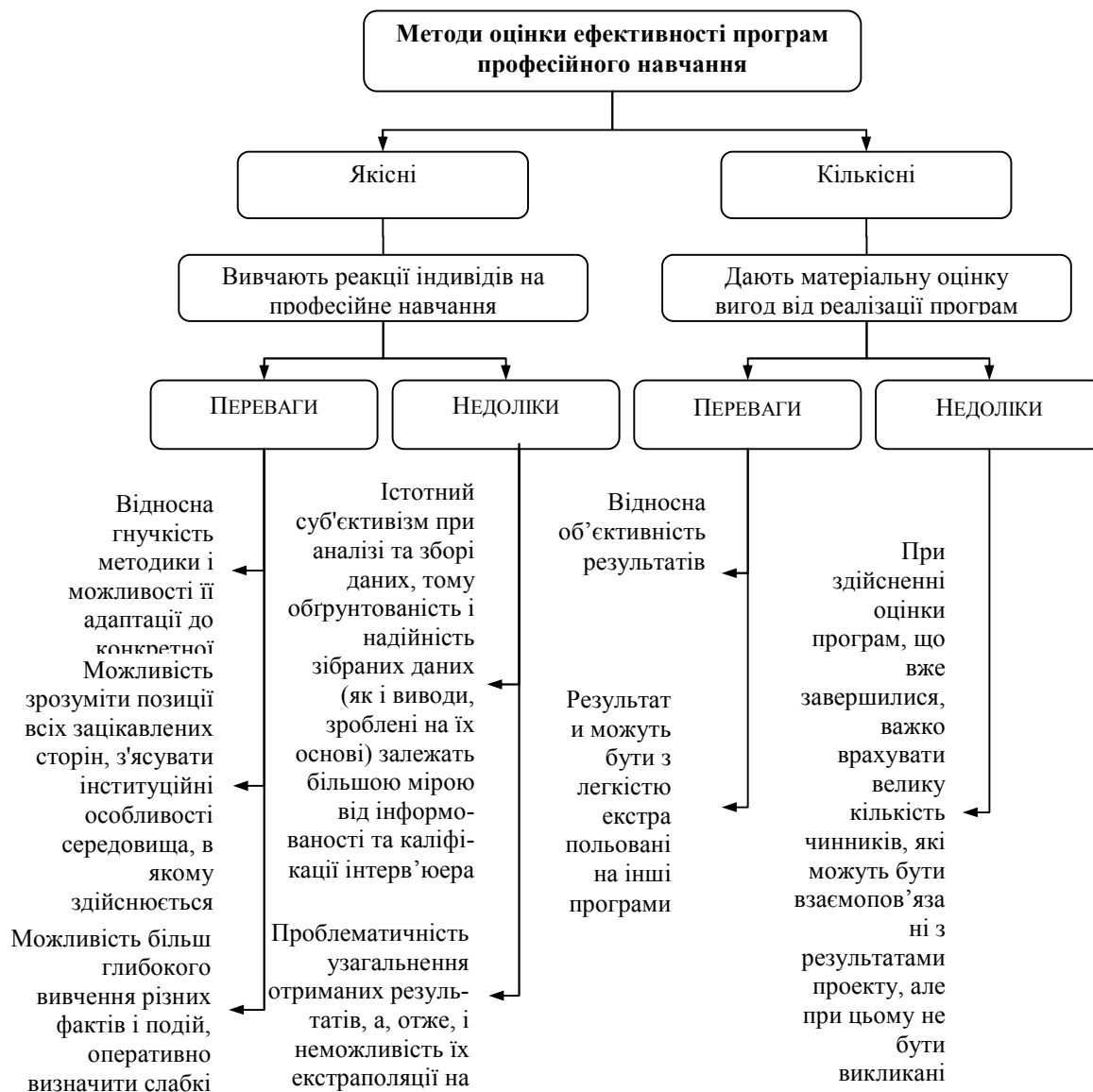


Рис. 2. Якісна та кількісна оцінка ефективності програм професійного навчання

Очевидно, що державний інтерес полягає, в першу чергу, в скороченні бюджетних витрат на утримання та соціальну підтримку безробітних. Це, в основному, економічна функція. Виражається вона в тому, що безробітні, які пройшли професійне навчання, не повинні повторно вдатися до отримання соціальних допомог. Працюватимуть вони за отриманою в результаті навчання професією (спеціальністю) чи ні, особливої ролі не грає. Таким чином, служба зайнятості цю функцію успішно виконує (кількість зареєстрованих безробітних скорочується). Проте механізм фінансування професійного навчання сприяє тому, що служба зайнятості не стимулює безробітних до навчання доти, поки ті не використають весь ресурс допомоги по безробіттю.

Навчальний процес незайнятого населення має свою специфіку, зокрема, чітко виражене професійне спрямування та скорочені терміни навчання. Безробітні громадяни відрізняються від молоді, яка отримує професійну освіту за віком, наявністю практичного досвіду роботи, сформованими життєвими стереотипами, невпевненістю в собі та – іноді – втратою життєвих орієнтирів у зв'язку з тривалим безробіттям, орієнтацією на швидше працевлаштування. Все це повинно враховуватися при виборі форм та методів професійного навчання. Головними проблемами при цьому є: недостатня ефективність традиційних форм та методів професійного навчання незайнятого дорослого населення, відірваність теоретичної підготовки від практичної; проблеми в організації проведення практики слухачів та інші.

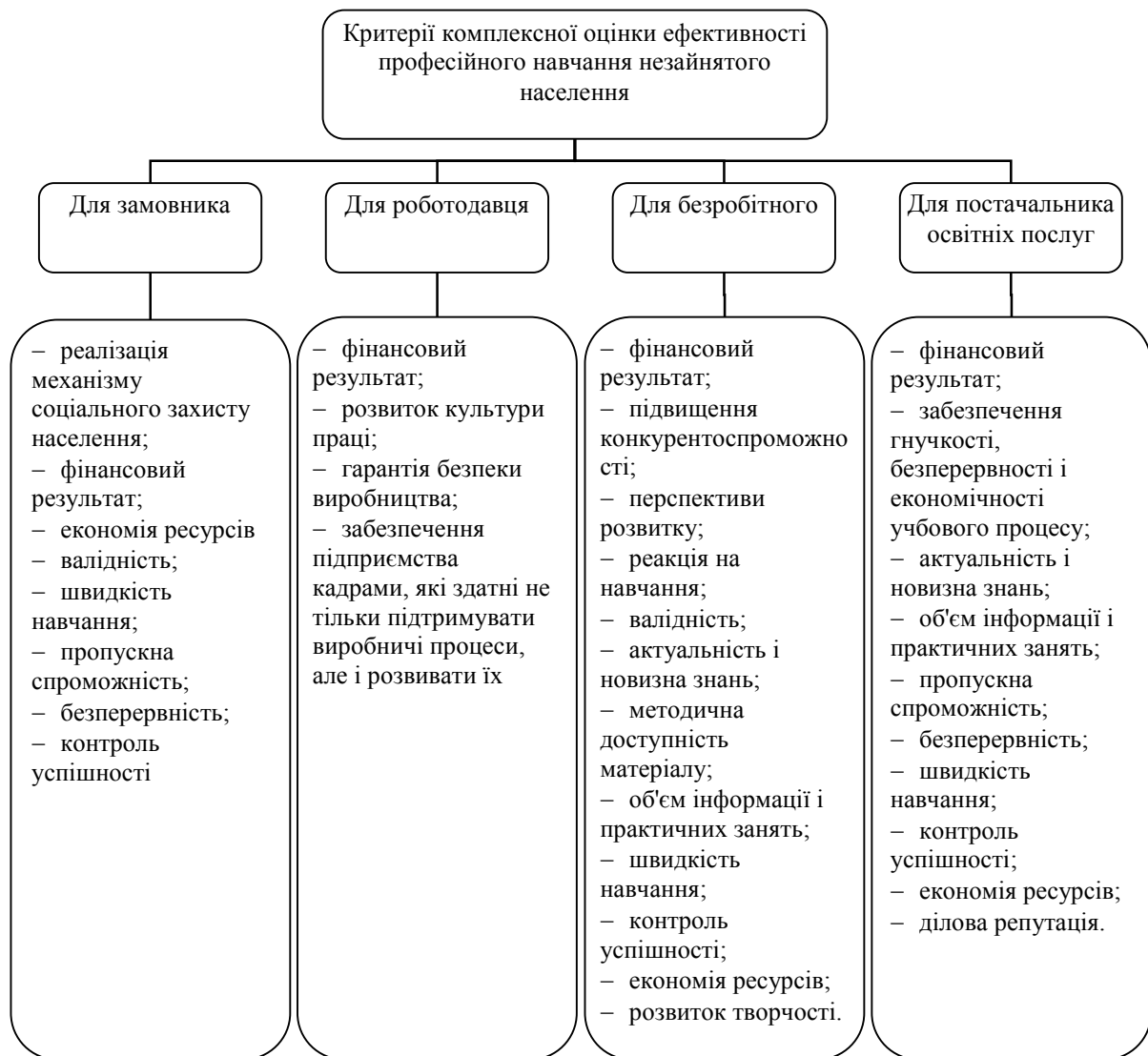


Рис 3. Критерії комплексної оцінки ефективності професійного навчання незайнятого населення

Зацікавленість роботодавця полягає в тому, щоб отримати потрібного працівника за «мінімальною ціною». Задоволення попиту на ринку праці – теж економічна функція. Державна служба зайнятості виконує її шляхом навчання безробітних за професіями (спеціальностями), в яких є потреба на ринку праці. Пріоритетним на даний момент стає забезпечення економічних інтересів роботодавців, надання їм допомоги в пошуку персоналу потрібної кваліфікації, тобто служба зайнятості не сприяє створенню нових робочих місць, а виконує, скоріше, функції диспетчера. У той же час список професій (спеціальностей), за якими навчають за направленням органів служби зайнятості, не завжди відповідає інтересам ринку. Такий стан речей частково пов'язаний з тим, що важливе значення має бажання безробітних навчатися тієї чи іншої професії, їх готовність змінювати професію. Дослідження доводять, що у безробітних можуть бути специфічні запити, які впливають на політику в галузі професійного навчання. Претендентів на навчання, як правило, пропонується перелік професій (спеціальностей), за якими надається можливість вчитися, а він має вибрати. Так, незважаючи на те, що попит на робочі спеціальності великий, бажаючих навчатися за ним дуже мало. Коли у безробітного, який перебуває на обліку в службі зайнятості, закінчується термін виплати допомоги, і він має або перенавчитися, або влаштуватися на роботу, багато хто вибирає навчання не тому, що збираються освоювати нову більш перспективну професію. Нерідко навчання розглядається лише як безкоштовна можливість отримати додаткові навички, які можуть бути корисними в майбутньому. Тому, незважаючи на достатньо невисоку можливість працевлаштування за такими спеціальностями як перукар, водій, кравець, кухар, кондитер,

навчальні групи на такі курси набираються набагато легше, ніж на курси електрогазоварників, верстатників деревообробних верстатів, електромонтерів з ремонту та обслуговування електроустаткування та інших робітничих професій.

Зацікавленість безробітного полягає, з одного боку, в отриманні всіх можливих соціальних трансфертів, а з іншого боку, у підвищенні шансів успішного працевлаштування за допомогою професійного навчання. І якщо виконання першого завдання за допомогою служби зайнятості не викликає особливих ускладнень, то виконання другого пов'язане з великими проблемами.

Специфіка професійного навчання та можливості подальшого працевлаштування пов'язані, насамперед, з особливостями самих безробітних, що проходять навчання. Найчастіше це – найменш конкурентоспроможні групи безробітних, які потребують соціальної підтримки держави. Крім того, в Україні сформувалася група безробітних, які не бажають працювати, а орієнтовані на отримання різних видів допомог. Такі працівники не користуються попитом у роботодавців, а їх зайнятість носить тимчасовий характер. Професійне навчання даної категорії досить проблематично, оскільки вимагає від безробітного особистої організації та ініціативи. Проте безробітні з подібним статусом знаходяться нерідко в пригніченому психічному стані, мають низький освітній і професійний рівень, тому це найбільш складна група не тільки в плані професійного навчання, а й подальшого працевлаштування.

Крім того, служба зайнятості має реагувати на наслідки непродуманої макроекономічної політики на ринку праці. Зокрема, підготовка у начальних закладах фахівців, що не потрібні на ринку праці, обертається зростанням звернень до органів служби зайнятості молодих фахівців, які не змогли працевлаштуватися. Тобто випускники поповнюють ряди безробітних, щоб набуті через службу зайнятості нову спеціальність; при гострому дефіциті кваліфікованої робочої сили та фахівців, система освіти продовжує готувати неконкурентоспроможних громадян, кваліфікація яких не відповідає вимогам роботодавців. Тому програми професійного навчання мають бути орієнтовані на конкретні групи безробітних та включати профорієнтаційні заняття, психологічні тренінги тощо.

Отже, ефективність професійного навчання незайнятого населення залежить від факторів, які умовно можна поділити зовнішні, внутрішні та змішані (рис. 4).

Так, зовнішні фактори пов'язані, перш за все, з особливостями національного ринку праці. Вони визначають вибір актуальних професій для навчання. За своїм змістом зовнішні фактори мають організаційний характер і нині реалізуються на національному рівні органами державної виконавчої влади (в першу чергу, в сферах освіти, праці та соціальної політики) [11]. Негативний вплив цієї групи факторів полягає в значному тиску на службу зайнятості, що виникає внаслідок неефективної взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці. Внутрішні фактори впливу пов'язані з організаційним забезпеченням та якістю навчального процесу: недосконалим механізмом відбору навчальних закладів та безробітних, що є учасниками процесу професійного навчання, недостатнім рівнем професіоналізму викладацького складу навчального закладу, видами та формами занять, які не враховують специфіку навчання цієї категорії громадян. Окремо доцільно виокремити змішану групу факторів, які мають відношення як до зовнішніх, так і до внутрішніх, адже пов'язані з формуванням мотивації праці та професійного навчання безробітних: з одного боку, це зовнішня система відносно учасників навчального процесу, що включає державу та суспільство, з іншого – це державна служба зайнятості та навчальні заклади.

Професійне навчання безробітних на рівні держави може розглядатися не тільки як інструмент державної політики на ринку праці, але і як елемент державної освітньої політики. З точки зору політики в галузі освіти, професійне навчання в системі служби зайнятості здатне виконувати функцію вирівнювання рівнів професійної освіти для різних категорій населення. Воно надає додаткові можливості громадянам з низькою конкурентоспроможністю на ринку праці, для яких форми платного навчання є недоступними. Таким чином, одним з показників ефективності навчання буде успішність виконання функції вирівнювання рівня професійної освіти, тобто наскільки знижується нерівномірність у рівні професіоналізму для різних груп населення на ринку праці. Як елемент державної політики на ринку праці ефективність професійного навчання оцінюється за ступенем його впливу на зайнятість в регіоні та країні в цілому (тобто наскільки кожна гривня, витрачена на професійне навчання, дозволяє підвищити рівень зайнятості), а також максимізації ступеня віддачі фінансових ресурсів, що витрачаються

на ці цілі. У цілому, систему професійного навчання можна вважати найбільш ефективною, якщо вона найбільшою мірою задовольняє всіх зацікавлених суб'єктів: державу, безробітного, роботодавця та постачальника освітніх послуг.

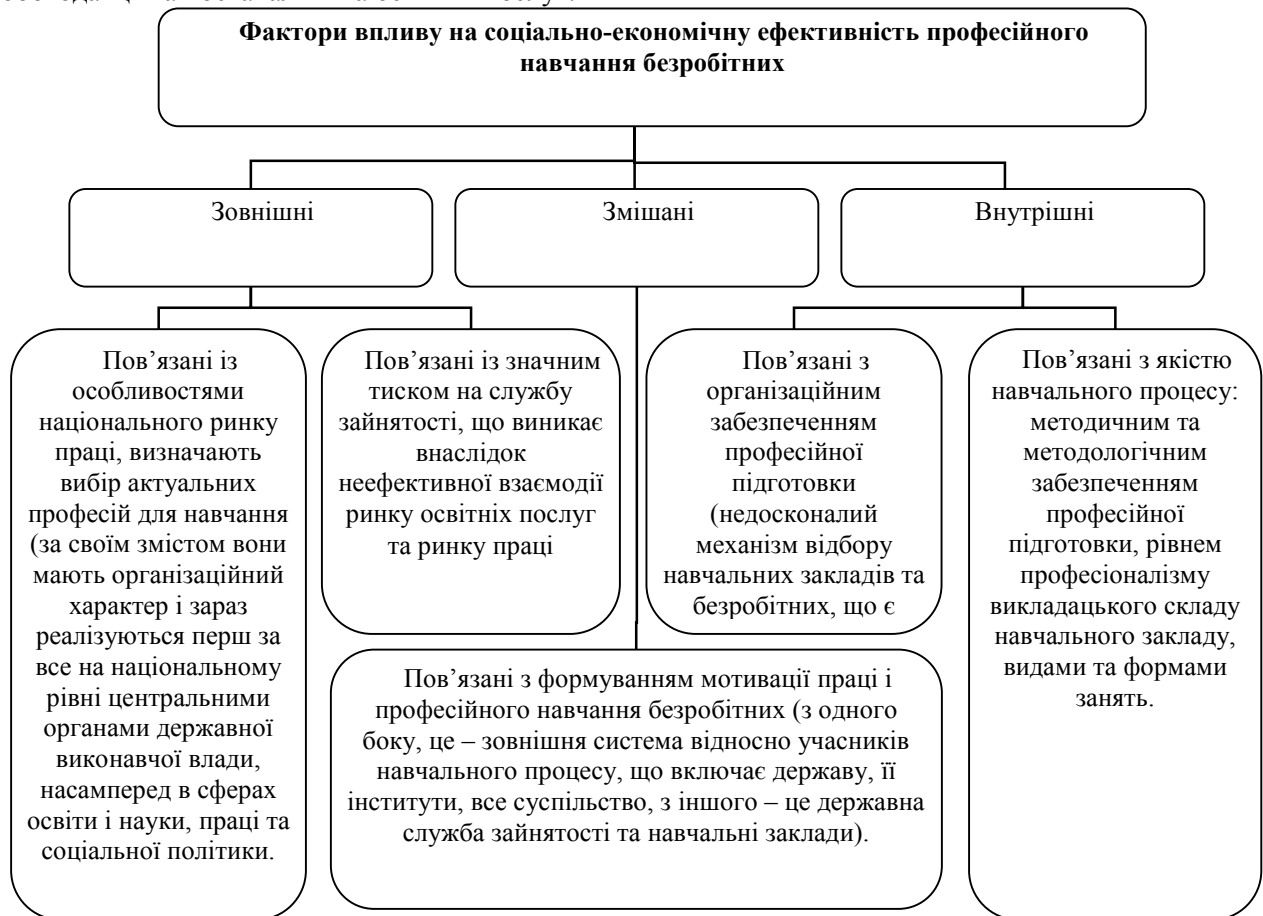


Рис 4. Фактори впливу на соціально–економічну ефективність професійного навчання безробітних

Висновки. Професійне навчання незайнятого населення є одним з дієвих інструментів зниження рівня безробіття, підвищення якості трудового потенціалу. Основними цілями професійного навчання є набуття та удосконалення професійних знань, умінь та навичок особою відповідно до її покликання та здібностей.

Ефективність професійного навчання незайнятого населення залежить від зовнішніх та внутрішніх факторів, які чинять вплив на різних етапах реалізації програм професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, що здійснює державна служба зайнятості.

Відсутність дієвої методики з оцінки ефективності професійного навчання є серйозною проблемою: наявна методика не може вважатися оптимальною, оскільки її єдиний показник – чисельність працевлаштованих осіб після проходження професійного навчання – не дає уявлення про реальну ситуацію. У зв'язку з цим потрібні організаційні зміни та механізми, що дозволяють забезпечити обґрунтованість об'єктивної оцінки ефективності реалізації програм, що враховуватиме інтереси всіх зацікавлених суб'єктів: держави, роботодавця, безробітного та постачальника освітніх послуг.

Література

1. Веб-сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00108&language=en>.
2. Закон України «Про зайнятість населення», від 5 липня 2012 року № 5067–VI. [Електронний ресурс]. : Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

3. Людський розвиток в Україні : соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е. М., Макарова О. В., Курило І. О. та ін.]; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.
4. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції (колективна монографія) / відпов. за випуск Л. М. Черенко, О. В. Макарова, за ред. Е. М. Лібанової. – У 2-х томах. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 436 с.
5. Офіційний веб-сайт виконавчої Дирекції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.
6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року» від 31.08.2011 р. № 1057 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-2011-p>.
8. Постанова правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття від 06.12.2012 №351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.
9. Постанова правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття від 06.12.2012 №351]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.
10. Професійна орієнтація та професійне навчання безробітних (організаційно-правові та психолого-педагогічні аспекти): моногр. / В. Є. Скульська, Ю. М. Маршавін, М. А. Міропольська, Н. В. Коляденко, А. В. Алексеева; Ін-т підготов. кадрів Держ. служби зайнятості України. – К., 2007. – 346 с. – укр.
11. Соціальна політика України 2013. Стан та перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mlsp.gov.ua>.
12. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики України. – К. : «Август Трейд», 2012. – 558 с.
13. Терюханова І. М. Система професійного навчання незайнятого населення: методологічні аспекти комплексної оцінки // Зайнятість та ринок праці. – Міжвід. наук. зб. – 2001. – Вип. 15. – С. 160–167.
14. Bodenstern, T. and Kemmerling, A. : 2011, Ripples in a Rising Tide: Why Some EU Regions Receive More Structural Funds than Others, European Integration Online Papers 16, 1–24.
15. Vroman, Wayne, and Stephen A. Woodbury. 2014. Financing Unemployment Insurance. National Tax Journal, 67(1) (March 2014): 253–268.
16. Tapscott D. Wikinomics: How Mass Collaboration Changes Every thing / Don Tapscott, Anthony D. Williams. – Portfolio Trade; Expanded edition, 2010. – 368 p.

References

1. Veb-sayt Yevrostatu [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00108&language=en>.
2. Zakon Ukrayiny «Pro zaynyatist' naseleennyia», vid 5 lypnya 2012 roku # 5067–VI. [Elektronnyy resurs]. : Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
3. Lyuds'kyu rozvytok v Ukrayini : sotsial'ni ta demohrafichni chynnyky modernizatsiyi natsional'noyi ekonomiky (kolektyvna monohrafiya) / [Libanova E. M., Makarova O. V., Kurylo I. O. ta in.]; za red. E. M. Libanovoyi. – K. : In-t demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' im. M. V. Ptukhy NAN Ukrayiny, 2012. – 320 s.
4. Lyuds'kyu rozvytok v Ukrayini: transformatsiya rivnyia zhyttya ta rehional'ni dysproportsiyi (kolektyvna monohrafiya) / vidpov. za vypusk L. M. Cheren'ko, O. V. Makarova, za red.

- E. M. Libanovoyi. – U 2–kh tomakh. – K. : In–t demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' im. M. V. Ptukhy NAN Ukrayiny, 2012. – 436 s.
5. Ofitsiynyy veb-sayt vykonavchoyi Dyrektsiyi Fondu zahal'noobov"yazkovoho derzhavnoho sotsial'noho strakhuvannya Ukrayiny na vypadok bezrobittya [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.
 6. Ofitsiynyy veb–sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny «Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi tsil'ovoyi sotsial'noyi prohramy podolannya ta zapobihannya bidnosti na period do 2015 roku"vid 31.08.2011 p. # 1057 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057–2011–p>.
 8. Postanova pravlinnya Fondu zahal'noobov"yazkovoho derzhavnoho sotsial'noho strakhuvannya Ukrayiny na vypadok bezrobittya vid 06.12.2012 #351 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.
 9. Postanova pravlinnya Fondu zahal'noobov"yazkovoho derzhavnoho sotsial'noho strakhuvannya Ukrayiny na vypadok bezrobittya vid 06.12.2012 #351]. – Rezhym dostupu : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.
 10. Profesiyna oriyentatsiya ta profesiyne navchannya bezrobitnykh (orhanizatsiyno–pravovi ta psykholoho–pedahohichni aspekty): monohr. / V. Ye. Skul's'ka, Yu. M. Marshavin, M. A. Miropol's'ka, N. V. Kolyadenko, A. V. Alyeksyeveva; In–t pidhotov. kadriv Derzh. sluzhby zaynyatosti Ukrayiny. – K., 2007. – 346 c. – ukp.
 11. Sotsial'na polityka Ukrayiny 2013. Stan ta perspektyvy. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.mlsp.gov.ua>.
 12. Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2011 rik / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. – K. : «Avhust Treyd», 2012. – 558 s.
 13. Teryukhanova I. M. Systema profesiynoho navchannya nezaynyatoho naseleння: metodolohichni aspekty kompleksnoyi otsinky // Zaynyatist' ta rynek pratsi. – Mizhvid. nauk. zb. – 2001. – Vyp. 15. – S. 160–167.
 14. Bodenstein, T. and Kemmerling, A. : 2011, Ripples in a Rising Tide: Why Some EU Regions Receive More Structural Funds than Others, European Integration Online Papers 16, 1–24.
 15. Vroman, Wayne, and Stephen A. Woodbury. 2014. Financing Unemployment Insurance. National Tax Journal, 67(1) (March 2014): 253–268.
 16. Tapscott D. Wikinomics: How Mass Collaboration Changes Every thing / Don Tapscott, Anthony D. Williams. – Portfolio Trade; Expanded edition, 2010. – 368 p.

Смаковська Юлія Миколаївна
Ст. викладач кафедри фінансів
Черкаського державного технологічного університету

Стаття надійшла до редакції 15.04.2014